

امام رضا(ع) به روایت قدیمی‌ترین کتاب درباره ایشان

کتاب «عیون اخبار الرضا(ع)» از مهم‌ترین منابع روایی شیعه درباره تاریخ زندگی و معارف امام هشتم(ع) است با پژوهشگری که نویسنده کتابی در همین باره است گفت‌وگو کردیم و مروری بر برداشت‌هایی از سبک زندگی امام رضا(ع) بر اساس این کتاب داشتیم

مجید حسین زاده | روزنامه‌نگار

پرونده

دل‌های همه عاشقان و ارتمندان به اهل بیت(ع) در این شب‌ و روزها، معطوف به امام رضا(ع) می‌شود. زائران زیادی خودشان را به حرم امام مهربانی رسانده‌اند و دل‌های بسیاری هم‌روانه صحن و سرای حریم رضوی شده است. امام رضا(ع) در تمام جهات اجتماعی، فردی، خانوادگی و سیاسی برای ما الگویی مناسب و چراغ هدایت هستند بنابراین باید از سیره و رفتار عملی ایشان به بهترین وجه بهره جست. کتاب «عیون اخبار الرضا(ع)» یکی از معتبرترین منابع مربوط به تاریخ زندگی و آموزه‌های ارجمند امام ثوف حضرت علی بن موسی الرضا(ع) است که به قلم یکی از بزرگان شیعه نگارش یافته و برای شناخت و حفظ آثار ایشان به ارادتمندان آن حضرت کمک شایانی کرده است. در پرونده امروز زندگی سلام با «محمد هادی زاهدی»، پژوهشگر و رئیس اسبق سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی که کتاب «گزیده عیون اخبار الرضا» را با خوانشی جدید به نگارش درآورده است، گفت‌وگو کردیم. همچنین به برداشت‌هایی از سبک زندگی امام هشتم(ع) بر اساس این کتاب اشاره خواهیم کرد.

در زندگی سلام امروز بخوانیم:

۲ میان وعده‌هایی مناسب برای کاهش وزن

۲ باید‌ها و نبایدهای عینک محافظ نور آبی

ترفندهای تضمینی تقویت تاب‌آوری

۳ مهارت دوباره بلندشدن بعد از زمین‌خوردن و بازگشت به زندگی عادی پس از تجربه‌های تلخ و سخت با تلاش و تمرین در هر سنی قابل یادگیری است

۳ بازی‌های ویدئویی تا چند ساعت در روز تاثیر منفی ندارد؟

برداشت‌هایی از سبک زندگی امام هشتم(ع) در کتاب عیون اخبار الرضا(ع)

منابع حدیثی از جمله کتاب‌هایی هستند که می‌توانند در شناسایی سبک زندگی امامان معصوم(ع) به ما یاری رسانند. با واکاوی روایات موجود در کتاب عیون اخبار الرضا(ع) می‌توان سبک زندگی این حضرت(ع) را در برخی جنبه‌های زندگی ایشان کشف و استخراج کرد. در این نوشتار سعی بر این است که مشخص کنیم، امام رضا(ع) در موارد گوناگون، چه سبکی را برگزیده و چه کاری را انجام داده و چه کارهایی را انجام نداده‌اند، چرا که زمانی بحث از سبک زندگی پیش می‌آید که فرد بتواند انتخاب‌های متعددی داشته باشد. در ادامه، موضوع‌هایی همچون خانواده، پوشش، نمادهای دینی و برخورد با مخالف در سبک زندگی آن امام همام، بررسی خواهد شد.

جالب توجه این است که شاید برخی بگویند این کار ریاکارانه است یا ممکن است حاضران در مناظره که مسلمان نیستند، رنجیده خاطر شوند، اما این تصور در ست نیست؛ چرا که امام با این کار، محکم بودن خود بر باور به اسلام و تک‌تک دستورهای آن، از جمله نماز را به‌طور عملی نشان دادند و به این نکته اشاره کردند که قاطعیت در اعتقادات، بر حرف‌های ایشان در مناظره تأثیر مهمی می‌گذاشت. نماز، نماد عمل به دین در آن لحظه بود و ایشان هم از این کار کرد نمادین به خوبی استفاده کرده‌اند.

سبک برخورد با مخالفان

سبک رفتارها و برخوردهای امام رضا(ع) با مخالفان، دارای نکته‌های جالبی است. در اینجا منظور از مفهوم واژه «مخالف» می‌تواند یک غیرمسلمان یا غیرشیعه یا هر کسی باشد که به گونه‌ای در مسئله یا مسائلی خاص با ایشان مخالف است. بنا به روایات متعددی که در عیون اخبار الرضا(ع) وجود دارد، مشخص است که حضرت، اصل بر برقراری ارتباط با مخالفان و توجه به سخنان آنان را پذیرفته بودند. در مجلسی، فردی به نام سلیمان مرزی، از آن حضرت اجازه می‌گیرد تا سؤالاتی را مطرح کند. نحوه پاسخ امام به این درخواست، مهم است. امام می‌فرماید: «هر چه می‌خواهی سؤال کن.» در این پاسخ دست کم دو نکته نهفته است. اول، چیزی که امام بر پاسخ‌گویی و انتقال این امر به مخاطب و دوم تشویق مخاطب به پرسش و استقبال از درخواست او با روی باز. همچنین صبر در هنگام پاسخ‌گویی امام رضا(ع) به سؤالات مخالفان، به خوبی دیده می‌شود. البته وقتی که در پاسخ به مخالفان بردبار باشند، در پاسخ به صاحب‌خود هم قطعاً این گونه خواهند بود و به همین دلیل است که ایشان با صبر و حوصله و ظرافت خاصی برای فتح بن یزید جرجانی، درباره خداوند و صفاتش، توضیح و به سؤالات متعدد او پاسخ داده‌اند که در تاریخ ذکر شده است.

آن حضرت در یکی از مناظره‌هایشان، زمانی که وقت نماز شد، بی‌درنگ مناظره را قطع کردند. حتی طرف مقابل‌شان گفت: مولای من، سؤال مرا قطع مکن، دلم نرم شده است! ولی آن حضرت فرمودند، نماز می‌گیریم و سبس نماز را به جماعت برگزار کردند و به مناظره باز گشتند. یکی از دلایل قطع مناظره به دلیل نماز، اوج توجه حضرت به خداوند در تمام لحظات زندگی است و همچنین دلیل دیگر آن، نشان دادن اهمیت نماز به مخاطب است. نکته

احترام به خانواده و جایگاه آن
در مکتب اهل بیت(ع)، احترام به خانواده و جایگاه آن موج می‌زند. حضرت رضا(ع) در روایتی به نقل از پیامبر اکرم(ص)، بهترین افراد را کسانی می‌دانند که با خانواده خود به نیکی و مهربانی رفتار می‌کنند و این انسان‌ها در قیامت به حدی جایگاه بالایی دارند که نزدیک‌ترین افراد به مقام و جایگاه پیامبر محسوب می‌شوند.

اظهار خوشحالی از فرزند در حضور خودش
از امام رضا(ع) نقل است که روزی امام موسی کاظم(ع) در حضور پدرشان امام صادق(ع) سخنی نیکو گفت.

پدرش(ع) به او فرمود: «ای فرزند عزیزم! الحمدلله که خداوند تو را جانشین پدرانت قرار داد و مایه خوشحالی و سرور در میان فرزندان و جبران دوستان از دست رفته‌ام کرده.» این روایت نشان می‌دهد که برخلاف ذهنیت برخی والدین، تعریف از فرزند و اظهار خوشحالی از عمل نیکوی وی، در حضور خود او امری شایسته و مطلوب است و باید انجام شود و باعث افزایش محبت بین والدین و فرزندان خواهد شد. به این ترتیب می‌توان چنین برداشت کرد که محبت داشتن به فرزند در دل امری مطلوب است و این که به صورت عملی باید به وی محبت کرد و وصیت زندگی و رشدش را فراهم ساخت اما از بیان زبانی این محبت موجود در قلب و ابراز آن هم نباید غافل بود؛ چرا که چیزی جای این بیان را نمی‌تواند بگیرد.

توجه به مسائل معنوی حتی در لباس پوشیدن

روایت شده امام رضا(ع) لباس را از سمت راست خود می‌پوشیدند و هرگاه می‌خواستند لباس جدیدی بپوشند، یک کاسه آب طلب می‌کردند و ۱۰ بار «اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ» و ۱۰ بار «قُلْ هُوَ الله» و ۱۰ بار «قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ» بر آن می‌خواندند، سپس آب را بر آن لباس می‌پاشیدند و می‌فرمودند: «هر کس قبل از این که لباسش را بپوشد، چنین کند، مادامی که یک نخ از آن لباس باقی باشد، زندگی با وسعت و راحتی خواهد داشت.» تأثیر قرائت قرآن بر لباس و زندگی فرد در این جا مطرح شده است و این نوع نگاه

[...]

کتاب «عیون اخبار الرضا» در قرن چهارم هجری نوشته شده و همان‌طور که می‌دانید امام رضا(ع) در ابتدای قرن سوم هجری به شهادت رسیدند. بنابراین این فاصله کمی که بین نگارش این کتاب و ایام زندگانی حضرت امام رضا(ع) وجود داشته، باعث شده تاطمینان بیشتری نسبت به روایات منقول در این کتاب داشته باشیم

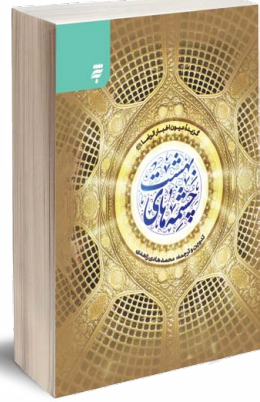
باشیم. همچنین شیخ صدوق در زمان خودش به کتاب‌ها و منابعی دسترسی داشته که امروز در اختیار ما نیست و مثلاً در کتاب «عیون اخبار الرضا(ع)» از کتاب‌هایی نام می‌برد مثل اخبار خراسان که متأسفانه به دست ما نرسیده است و از نوشته‌هایی که مشهور بوده در قرن سوم و چهارم و در خانه علما وجود داشته است. او به منابعی دسترسی داشته که به ما نرسیده اما آن‌ها را در کتاب «عیون اخبار الرضا» ذکر کرده که بسیار ارزشمند است.

از ولادت تا شهادت به انضمام کرامات و ...

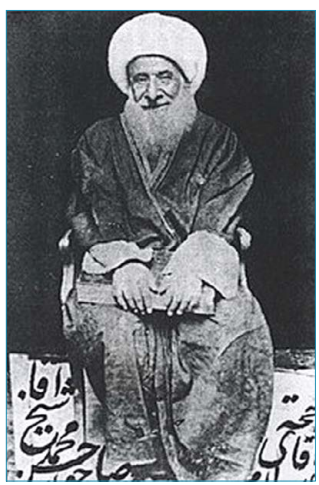
از این پژوهشگر می‌پرسم که این کتاب حاوی چه مباحثی است که می‌گوید: «این کتاب مجموعه اخبار و آثاری درباره امام رضا(ع) است. البته شیخ صدوق در این کتاب، تاریخی از زندگی موسی بن جعفر(ع) پدر امام رضا(ع) را هم نقل کرده که برای آشنایی بیشتر با زندگانی امام هشتم(ع) ضروری دانسته است. در این کتاب تاریخ زندگی امام رضا(ع) به‌طور مبسوط از تولد تا شهادت حضرت بیان شده است و وقایعی که در این میان اتفاق افتاده را در بر می‌گیرد مثل هجرت به خراسان، مسئله ولایت عهدی، شهادت‌شان در سناباد و ... به‌طور مفصل در این کتاب ذکر شده است. سرفصل دیگر، بحث آموزه‌ها و معارف امام رضا(ع) است. در خصوص معارف ما در این کتاب با خطبه‌های امام رضا و سخنرانی‌های ایشان، نکات تفسیری ناب ایشان درباره آیات قرآن و همچنین متن مناظرات و ... روبه‌رو می‌شویم. در این کتاب به برخی کرامات در زمان حیات و بعد از شهادت ایشان، زیارت‌نامه و ثواب زیارت حضرت اشاره شده است. این مجموعه به نظر می‌رسد یک دایره المعارف بی‌نظیر و یک مجموعه‌ای از تاریخ، زندگانی، سیره و منش حضرت رضا(ع) است.»

این کتاب در حد انتظار مورد توجه قرار نگرفته است

«زاهدی» درباره این که چرا جامعه امروز شناخت اندکی درباره کتاب عیون اخبار الرضا(ع) دارد، می‌گوید: «متأسفانه آن جوری که باید، این کتاب رواج عموم در حد انتظار پیدا نکرده است و دلیلش هم به نظر من این است که این کتاب به زبان عربی نوشته شده و ترجمه‌هایی هم البته از آن موجود است اما ظاهراً آن ارتباطی که باید با مخاطب برقرار شود، در آن‌ها محقق نشده است. به همین دلیل من تصمیم گرفتم ترجمه‌ای نواز این کتاب ارزشمند با زبان روز همراه با پی‌نوشت‌هایی که به فهم متن کمک و آن را روشن‌تر کند، در اختیار مردم قرار بدهم و این کتاب با عنوان «چشمه‌های بهشت» توسط انتشار به‌نشر چاپ و روانه بازار شده است.»

نویسنده این کتاب شیخ صدوق است

«زاهدی» در پاسخ به این سوال که چرا باید کتاب «عیون اخبار الرضا(ع)» را مورد توجه قرار دهیم، می‌گوید: «کتاب عیون اخبار الرضا(ع) از ابعاد مختلفی مورد توجه و شایان دقت و بهره است. نویسنده این کتاب محمد بن علی صدوق است که جزو بزرگان علمای شیعه محسوب می‌شود. او از کسانی است که آثارش در نزد همه علما از اعصار گذشته یعنی از قرن چهارم تا کنون مورد توجه بوده و نگارنده یکی از کتب اربعه شیعه به نام «من لایحضره الفقیه» است. ایشان محدث بسیار بزرگ و معتبری بوده و از کودکی در خانواده‌ای آشنا با علم و دانش بزرگ شده است. پدر شیخ صدوق که او هم از علمای بزرگ شیعه بوده، هم‌زمان با نواب اربعه امام زمان(عج) زندگی می‌کرده است. نکته بعدی که درباره شیخ صدوق باید مورد توجه قرار بگیرد این است که ایشان علاوه بر این که دسترسی به منابع زیادی داشته، خودش هم برای کسب علم سفرهای متعددی انجام داده و به جاهایی که گمان می‌کرده آثاری از اهل بیت(ع) و خاندان مطهر ایشان باشد، رفته و او را و محدث حدیث از منبع آن بوده است.»

قدیمی‌ترین کتاب به‌طور خاص درباره امام هشتم(ع)

«کتاب عیون اخبار الرضا(ع) از قدیمی‌ترین کتاب‌هایی است که به‌طور خاص درباره امام هشتم(ع) نوشته شده است.» این پژوهشگر با این مقدمه ادامه می‌دهد: «قبل از آن ظاهراً ما چنین کتابی که گردآورنده آثار مربوط به امام رضا(ع) باشد، نداشته‌ایم. شیخ صدوق در این کتاب همه آن‌چه درباره آثار، تاریخ، معارف، اخبار، آموزه‌ها، روایت‌ها و ... درباره امام رضا(ع) شنیده و به درستی آن‌ها ایمان داشته و اطمینان حاصل و گردآوری کرده است. خوشبختانه در اختیار نسل‌های بعدی‌اش نیز قرار داده است.»

فاصله کم بین شهادت امام(ع) و نگاش این کتاب

«زاهدی» درباره معتبر بودن مطالب و روایات مطرح‌شده در این کتاب می‌گوید: «نکته دیگری که به اهمیت این کتاب می‌افزاید، این است که برای «صاحب بن عباد» وزیر دانشمند آل بویه نوشته که خودش از اهالی فکر و اندیشه، شاعران و دانشمندان بوده است؛ بنابراین کتابی که به چنین شخصی اهدا می‌شود، باید ارجمند، محکم و مستند باشد. کتاب «عیون اخبار الرضا» در قرن چهارم هجری نوشته شده و همان‌طور که می‌دانید امام رضا(ع) در ابتدای قرن سوم هجری به شهادت رسیدند. بنابراین این فاصله کمی که بین نگارش این کتاب و ایام زندگانی حضرت امام رضا(ع) وجود داشته، باعث شده تا اطمینان بیشتری نسبت به روایات منقول در این کتاب داشته